

Ali so Ptuj, Celje, Maribor res nemška mesta?

— — — — —

Nekoliko odgovora ptujskim, celjskim in mariborskim očetom ter nekaj statističnega orožja slov. podložnikom „nemških trdnjav“.

[Gregor Žerjav]

Ponatis iz „Slovenskega Naroda“.

[van Zuhov]

1918.

Tisk in založba „Narodne Tiskarne“ v
Ljubljani.

Zadnje dni smo slišali bornbastične izjave celjskih, ptujskih in mariborskih občinskih očetov, ki v velikih besedah pridigajo nemški značaj svojih mest ter prisegajo boj naši deklaraciji. Siro-maki! Mislili so, da so nam dali zauš-nico, pa so le položili svoje naivne glave na naklo. Udarimo! Morda se jim bo pri tem zaiskrilo spoznanje tega, kar je vsakemu, vsaj nekoliko histrej-šemu poznavalcu Ptuja, Celja, Mari-bora na prvi hip jasno: da so namreč ta mesta bila slovenska in da zdaj, ko veje v njih nemško - nacionalni duh, vendar na dnu niso nič drugega, nego meso od našega telesa. To nam pričajo že imena njenih prebi-valcev, priča nam to tudi njih dia-lekt. Evo nekaj številk iz ljudskega štetja od leta 1910. in 1900., da se lahko na pravem mestu in o pravem trenutku ž njimi zamaše usta nemškim politikom.

Vsako mesto ima svoj priselje-valni okoliš, iz katerega se ne-kako po tradiciji seli ljudstvo, ker tako veli neizbežen gospodarski zakon. Mo-derno gospodarstvo je ta tok mogočno pospešilo, nekatera mesta rastejo sko-

koma. Čim večje je mesto in čim nagleje raste, širši je njegov priseljevalni okoliš.

1. O Ptuj u pravzaprav ne bi bilo izgubljati besed. Naj se Nemci še tako trudijo, naj si tudi jim dežela s slovenskim denarjem vzdržuje gimnazijo in vanjo vlačí nemško mladino od zunaj, vse ne pomaga nič vzpričo jasnosti slučaja. Leta 1900 je bilo prebivalcev 4223, živo rojenih od tedaj do konca 1910. leta 832, umrlo 1732. Prebivalstvo bi torej padlo za — 21·53%, če se ne bi 1311 ljudi več priselilo, nego se jih je izselilo. Vsled tega je prebivalstvo stopilo na 4625 (za 9·51%). Pa ne samo to nam dokazuje, da je Ptuj ves odvisen od priselitve, katere je bilo le v enem desetletju 31·04%, v času, ko se pravzaprav v Ptuj u ni ustanovilo ali pomnožilo kako podjetje, ampak je bilo mirno redno življenje brez izredne invazije. Značilne so tudi te-le številke: V Ptuj u rojenih je po vsej državi 2543, a doma jih je le 950. V Ptuj u pristojnih je vsega skupaj 2829, od katerih je le 1445 doma, 745 jih je sicer na Štajerskem, 600 drugod. Vidimo, da Ptujci radi zapuščajo dom. Toliko več seveda jih mora priti od zunaj noter. In

res, od 4625 prebivalcev je v Ptujju rojenih le 950, t. j. 20%, a v ptujski okolici (glavarstvo) 1350 (29.2%).

Kam pa so Ptujčani pristojni? L. 1910. je bilo v mesto pristojnih le 892, v slovenska glavarstva 2008, v nemška 281, torej direktno dokazane slovenske krvi 63.12%, gorovo nemške pa le 6.6%, kajti v mesto pristojnih 950 so zopet pretežno Slovenci starejše naselitve in uradniki. L. 1910. je že delovala novela k domovinskemu zakonu, vsled katere je zrastle število pristojnih na 1445. Leta 1910. je bivalo torej v mestu več ljudi, ki so tam pristojni, nego takih, ki so tam rojeni (950). Vpliv novele je očitviden, vsled česar za sodbo o etničnih razmerah niso pristojnostni podatki več tako uporabljivi, kakor je bilo poprej. Odkar prebivalci po 10 letih neprekinjenega bivanja lahko pridobe domovinstvo, treba pri ocenitvi številke vedno primerjati, kako je bilo l. 1910., ko ni še bil v veljavi novi zakon. Priseljevalni okoliš Ptujja gotovo ni ne Dunaj, ne Gradec, ne Koroška, ne Kranjska (161 pristojnih), kajti peščica tja pristojnih ne dokazuje rednega doseljevanja, to je bolj slučaj. Iz nemških glavarstev Štajerske se prav nič ne se-

lijo v Ptuj. Pa tudi iz mešanih okrajev Lipnice ne, kamor je bilo leta 191. pristojnih 46, ne iz Radgone, kamor je bilo pristojnih 21 prebivalcev mesta. Priseljevalni okoliš so edino in izključno le slovenska glavarstva Štajerske, kamor je bilo leta 1910., torej po noveli, pristojnih 1835 Ptujčanov. Ti in pa pristojni v mesto tvorijo avtohtono prebivalstvo (odbiti bi se še moralo umetno nasejane uradnike, ki so z nameščenjem postali pristojni v Ptuj in jih gotovo ni možno šteti med avtohtone). Število pristojnih je stopilo od leta 1900 na 1910 za 533. Od teh je gotovo 80% bilo iz naših krajev, ker smo videli, da se domačini izseljujejo in odmirajo in torej porastka ni pripisovati njim. Še po teh podatkih bi bilo leta 1910. od avtohtonega prebivalstva iz naših glavarstev najmanj 70% prebivalstva. Ostane 20% prirastka pristojnih od 1900 na 1910 in pa 892 duš, ki so bile pristojne v mesto že leta 1900. Ali so ti vsi Nemci? Tega se pač nihče ne bo upal trditi. Ti so se pač priselili deloma 1, 2 generaciji poprej, nekaj jih je pa domovinsko pravico pridobilo pred kratkim kot uradniki in s prošnjo. Na prste ene roke se more na-

šteti družine, ki čiste bivajo že tri generacije v Ptuju. In tu bi trebalo pokolenje šele preiskati. Med tem ko je naš delež 70% nedvomen, ker je čisto svež, se razblini nemški delež v posameznike. Ptuj je skozinskoz slovenske krvi in tudi drugače biti ne more kot središče čisto slovenskega okoliša. O kakem prvotnem ali vsaj sto let starem prebivalstvu zlasti ne o nemškem ni ne duha ne sluha.

2. Celje. Nič ugodnejši ni položaj za Nemce v Celju. Da, še ugodnejši, kajti od vseh avstrijskih mest ravno Celjani najbolj zapuščajo domači kraj, ki je seveda vsled tega toliko bolj navezan na pritok iz okolice. Od 4938 v Celju rojenih biva doma le 1445, od vseh v Celju pristojnih pa jih je celo 61.1%, ki bivajo izven mesta. Tudi Celje bi skokoma padalo na številu prebivalstva, če ne bi dohajal pritok iz okolice. V Celju je bilo med letom 1900—1910 živorojenih 1519, umrlo pa je 2657 ljudi, t. j. —1138, in bi prebivalstvo padlo za — 16.93%. Le to, da se je v istem času priselilo 1344 ljudi več, nego jih je šlo iz mesta (plus 20.02%), je mestu dalo prirastek 206 ljudi (3.07%). Koliko se je pravzaprav ljudi

izselilo, se ni dognalo, biti pa mora precej vzpričo gori navednim številkam, da biva 61% v Celju rojenih in 60.1% tja pristojnih izven mesta. V dobi od 1900—1910 je bila selilna bilanca aktivna za 20.02%. V 20 letih je bil presežek priseljevanja skoro pol prebivalstva, ne da bi ugotovil krepko izselitev, ki je bila tudi nadomeščena le s priselitvijo od zunaj. V komaj 20 letih se je gotovo 60% prebivalstva celjskega priselilo.

Komaj ena dobra generacija, in vse ljudstvo v Celju je izmenjano. In vzpričo temu si naj kdo upa govoriti o starodavnem nemštvu? Odkod so Celjani? Seveda iz okolice. Leta 1910. je bilo 2034, t. j. 29% prebivalstva rojenih v okolici. Otroci teh priseljenih okoličanov so seveda šteti kakor rojeni v mestu. Računajmo le 1—2 generacije nazaj, brez dvoma je $\frac{3}{4}$ Celjanov rojenih ali naravnost v okolici ali pa so njih očetje tam rojeni. Toisto kažejo pristojnostne številke: Leta 1900 je bilo v Celju 4062 oseb pristojnih v slovenske občine (69.63%), 406 v nemška glavarstva, 1366 v mesto. L. 1910. se seveda že pozna domovinska novela: v Celje pristojnih je od 6919 prebivalcev

2054, v deželi Štajerski sicer 3618, izven dežele 1010, inozemcev 237. Kaj pa je priselilni okoliš Celja? Nižja Avstrija, Gornja Avstrija, Solnograd, kamor je bilo leta 1910. skupaj pristojnih 215 ljudi bivajočih v Celju, gotovo ne. Tudi Gradec (77) ne. Zlasti ne nemška glavarstva Štajerska, kamor je bilo pristojnih le 144 Celjanov. Češka, Morava gotovo tudi ne, niti bližnja Kranjska ne (329), dasi je to edina dežela, odkoder bi lahko računali nekaj rednega pritoka. Priseljevalni okoliš so edino le slovenska glavarstva Štajerske, kamor je bilo tudi leta 1910. vkljub noveli pristojnih še 3328 Celjanov, t. j. v % napram v mestu pristojnim 62·38. Rekli smo že pri Ptujčanih, da ni vseh pristojnih šteti med avtohtono prebivalstvo, ker je med njimi mnogo zasejanih uradnikov, ki so v mestu od danes do jutri. Upoštevati je dalje novelo: število pristojnih je od 1900 na 1910 poskočilo za 688. Ker vemo, da so domačini mesto trumoma zapuščali, je prirastek računati skoro izključno na priseljevalni okoliš (denimo 600, t. j. znova 11% avtohtonega prebivalstva). Odkod pa so ostali v Celje pristojni (27%)? Ali niso tudi priseljenci starejšega datuma, ki so že

prej dobili domovinsko pravico? Starih družin je tudi tu bore malo. Niti njih kri ni nemška. Tudi v Celju se nemški blok pod žarkom statistike razbline v nič.

3. Maribor. Ta točka nemškega trikota nas najbolj zanima, ker je neprimerno važnejša nego vsa spodnještajerska mesta skupaj. In res, gospodarski razvoj zadnjih desetletij se je oklenil tega kraja v veliko večji meri nego vseh drugih, znamenje, da je njega lega velepomembna. Maribor ni le središče bogatega okoliša, on je križišče dravske žile v zvezo Dunaja in Štajerske na jug.

Bolj ko je rastla važnost Maribora, bolj je moral posegati v svojo krvno rezervo, v svojo okolico, da si poskrbi delavnih rok za rastoče naloge. Toliko bolj pa je seveda prihajalo na dan, da so te rezerve slovenske narodnosti. Vspričo vladni pomoči se je Maribor, ki je od nekdaj imel slovensko večino ljudstva, začetkom nove ustavne dobe orijentiral na nemško stran. C. kr. uradi in šola ter javni in zasebni obrati so začeli z velikim uspehom boj za asimilacijo priseljujočih se mas. Slovenska organizacija, ki je imela posla dovolj,

da je zmagala vsaj večinoma na kmetih, v mestu ni mogla uspešno tekmovati. Zlasti nivelujoča sila nemške socijalne demokracije je igrala v roko ponemčevalnemu delu, kjer nam pač sorazmerno največ škodi južna železnica. Vendar vse to ne pomaga nič. Število vendar končno pride na površje. Ko pa se imajo potegniti končno narodne meje, seveda ne moremo dopustiti, da bi Maribor postal za nas državno inozemstvo, kakor nam je danes v kulturnem oziru sovražen teren.

Dasi je med l. 1900 in 1910 število rojenih in umrlih bilo približno enako, bi Maribor vendar na številu padal, če bi ne bilo priselitve. Od 15.294 oseb v vsej Avstriji, ki so v Mariboru rojene, jih je ob štetju bivalo tamkaj 7469. Od 27.994 oseb mariborskega prebivalstva jih je tedaj le 7469 rojenih v mestu, v okoliškem glavarstvu pa 5832. Po pristojnosti je bilo leta 1900 tako-le: V mesto pristojnih 2520, v slovenske okraje 14.645, v nemške 3438. Torej 69,63% vsega prebivalstva je bilo nedvomno iz našega ozemlja. Koliko pa je še naših med 2520 pristojnimi! Leta 1910 je že delovala domovinska novela. Medtem, ko je med 100 prebivalci leta

1900 bilo nepristojnih 89·7, je to število padlo leta 1910 na 72·5, še vedno zadosten dokaz, da Maribor ni drugega nego konglomerat priseljencev. Selilna bilanca v dobi 1891—1900 je bila aktivna za 22·68%, od 1900—1910 za 13·51%. V 20 letih je torej močna $\frac{1}{3}$ prebivalstva prišla od zunaj, v resnici pa mnogo nad $\frac{1}{2}$, kajti ta bilanca nam kaže le presežek priselitve, ki mu je še pridejati vse one, ki so šli ta čas iz mesta in so nadomeščeni s priseljenci. In teh je mnogo, če se uvaža, da je le dobra $\frac{1}{4}$ Mariborcev rojena v mestu.

Z eno generacijo je $\frac{3}{4}$ ljudstva izmenjanega! V dveh generacijah pa je do neznatnih izjem vsa masa prebivalstva priseljena.

Kateri okraji pa so mariborski priseljevalni okoliš? Na to nam daje zanesljiv odgovor pregled prebivalstva po pristojnosti.

V Nižjo Avstrijo je pristojnih 1016 ljudi, v Gorenjo Avstrijo 181, Solnograško 38, na Tirolsko 198, na Češko 815, v Predarlško 1, na Moravsko 392, Šlesko 199, Galicijo 87, Bukovino 18. Ali je to priseljevalni okoliš? Gotovo ne. Kajti te ljudi je privedel sistem,

zlasti uradi in železnice. Niti Kranjske, kamor je pristojnih 919, Koroške s 717, seveda ne Goriške (140), Istre (46), Trsta (26), Dalmacije (12) ne moremo šteti v priseljevalni okoliš, ker je ta dotok tako razlik po okrajih, da mu ne moremo priznati tiste rednosti in gospodarske nujnosti, ki je značilna za priseljevalni okoliš, dasi tu ni pomagal sistem in bi vsi ti okraji tehcnico še bolj obtežili v naš prid.

Pa tudi vsa Štajerska ni mariborski okoliš: V Gradec je sicer pristojnih 362, Celje 99, Ptuj 67, v glavarstvo Bruck 125, Gradec okolica 101, Gröbming 31, Hartberg 78, Judenburg 89, Ljubno 82, Ziezen 43, Mürzzuschlag 61, Murau 29, Voitsberg 60, Weiz 107, D. Landsberg 234, a vse to je bolj neznatno in zelo razbito. O kakem rednem dotoku ni govora. Politična pripadnost k Štajerski in privlačna sila nemškonacijonalne uprave železničnih delavnic bi dala skoro pričakovati več uspeha nemški priselitvi iz Srednje in Gorenje Štajerske.

Ostanejo le naši spodnještajerski okraji, kamor je bilo še leta 1910. vkljub noveli pristojnih 11.735 Mariborcev ter mešana

okraja Lipnica (157) in Radgona (439), ki pa jo vlečeta mnogo bolj v Gradec nego v Maribor. Z ozirom na zemljepisno lego in na gospodarske nujnosti se pač ne motimo, če štejemo polovico pritoka iz teh dveh mešanih okrajev na južni tel, t. j. ravno na slovensko ozemlje arveškega, cmureškega in radgonskega sodnega okraja.

Če izločimo slučajno in neredno priselitev iz oddaljenih okrajev Avstrije in seveda tudi 1389 inozemcev, nam ostane kot avtohtono prebivalstvo 1910. leta 7708 v mesto pristojnih (38.69%), 11.735 v slovenske občine pristojnih (58.91%), v nemške 478 (2.4%).

Temu rezultatu treba dostaviti še analizo v mesto pristojnih:

1. Rekli smo že, da je po noveli število pristojnih od leta 1900. na 1910. skoknilo od 2520 na 7708, t. j. za celih 5188. Ker se prebivalstvo samo iz sebe ni pomnožilo za več nego 0.28%, pripade ves prirastek na take, ki so bili leta 1900 še izven mesta pristojni. Od teh pa je bilo okroglo 70% pristojnih v slovenske občine. Vsaj 70% prirastka, t. j. 3681 treba torej vknjižiti na našo stran, ki se vsled tega pomnoži od 58.91% za 18.23% na 77.14%.

2. Pa niti ostanek ni Nemcem siguren. Predvsem je v njej vse polno elementov, ki so sicer kot uradniki z družinami vred pristojni v Maribor, a jih pač ni šteti med redno priselitev, ker jih je semkaj presadil sedanji sistem. Ob najmanjši premembi bi na njih mesto stopili drugi.

3. Končno je med pristojnimi tudi prav izdatno število Slovencev.

Ono neznatno število (circa 10%), ki bi po vseh teh odbitkih Nemcem še ostalo kot starejše prebivalstvo, pa tudi po svoji večini ni prišlo od nikoder drugod, nego iz okolice. Tudi tukaj je prav malo starih družin, nobene pa ni ki bi pričala o kašni prvotni nemški naselitvi. Avtohtonega nemškega prebivalstva torej ni. Ves nemški Maribor je v resnici konglomerat naših ljudi, ki mu je sistem vsilil v roko nemško zastavo. Iz sovražnega mesta bi nam na mah moglo vstati kulturno središče, ki bi ne vodilo smrtnega boja z okolico, temveč bi delalo složno z njo sebi v prid, njemu na čelu. Maribor mora postati zvesti brat naše Ljubljane.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000077518